

U eri prelaska na druge izvore energije, koliko je profitabilno i svrsishodno graditi termoelektranu na ugalj?

Kao svetla tačka razvoja predstavlja se Kolubara B, termoelektrana na ugalj, koju će Elektroprivreda Srbije (EPS) izgraditi uz pomoć kineske firme Power Construction Corp. of China Ltd. i njihove investicije vredne 385 miliona evra. Lokacija termoelektrane Kolubara B nalaziće se samo 40 kilometara jugozapadno od Beograda. Iako iz EPS-a stižu uverenja da će se termoelektrana pridržavati svih domaćih i međunarodnih propisa iz oblasti zaštite životne sredine, nameće se pitanje da li je to dovoljno, i uopšte moguće?

Javna diskusija u Lazarevcu na kojoj je trebalo da budu izložene primedbe organizacija civilnog društva na Prostorni plan za izgradnju termoelektrane "Kolubara B" i Izveštaj o strateškoj proceni uticaja prostornog plana na životnu sredinu, otkazana je do daljeg zbog epidemiološke situacije. U odsustvu javne debate o svrsishodnosti ovakvog projekta - evo šta civilno društvo ima da kaže o Kolubari B i budućnosti koju ona pruža građanima Srbije.

Ekološka bomba bez predsedana

Kao potpisnica Ugovora o osnovanju Energetske zajednice, Srbija ima obavezu da do kraja ove godine ostvari udeo od 27% obnovljivih izvora energije u bruto finalnoj potrošnji - i već se bori sa ostvarivanjem tog cilja. Izgradnja postrojenja kao što je Kolubara B doprinosi povećanju fosilnih goriva u energetske planu Srbije i direktno ugrožava proces usklađivanja sa klimatskim ciljevima Evropske unije, što je preduslov za članstvo u organizaciji. Kako navode u Centru za ekologiju i održivi razvoj (CEKOR), plan predviđa da se pepelište, rudnik i odlagalište silikatnih i drugih jalovina nalaze na par stotina metara do nekoliko kilometara od velikog broja naseljenih mesta, uključujući Lazarevac i Ub. Dosadašnja iskustva sa Obrenovcem, Kostolcem i Velikim Crljenima pokazuju da je takav pepeo skoro nemoguće kontrolisati.

"Poznavajući iskustva kopa Tamnava-Zapad, drugih kopova i velikog broja pepelišta, tvrdimo bez ikakve zadržke da EPS nije u stanju da obezbedi da se pepeo i jalovina ne raznose desetinama kilometara oko pepelišta," kaže Zvezdan Kalmar iz CEKOR-a.

Još jedan problematičan element ovog plana jeste pretvaranje kolubarskog sliva u kanal za snabdevanje vodom ovog i drugih objekata EPS.

"Na taj način se, osim što se sva voda preusmerava, ista ta voda se i zagađuje do nivoa opasnog po okolinu," kažu u CEKOR-u. "Drugi izuzetno veliki problem je što se sve rezerve podzemnih voda u kolubarskom regionu na taj način potpuno presecaju i dolazimo u situaciju da se mora odvodnjavati velika količina vode. To će, osim ogromne štete po živi svet i poljoprivredu imati i izuzetno opasne posledice po poplavljanje čitavog regiona."

U komentarima se ističe da se izveštaj o stanju voda na datom području poziva na dokument urađen 2012. godine, ne uzevši u obzir poplave iz 2014. godine, kada je najveći deo tog područja bio poplavljen, a elektroenergetska infrastruktura i bezbednost stanovništva ozbiljno ugroženi. Konačno, jedan od najproblematičnijih delova plana odnosi se na procene uticaja ovakvog objekta na koncentraciju zagađujućih materija u vazduhu. U primedbama se napominje da se takav uticaj ne može i ne sme posmatrati samo lokalno, već i na državnom i prekograničnom nivou.

“Procena da će uticaj Komplexa Termoelektrane na demografiju i zdravlje stanovništva biti lokalnog karaktera nije tačan, s obzirom na to da je dokazano da emisije iz termoelektrana utiču na zdravlje stanovništva koje je naseljeno hiljadama kilometara daleko,” upozoravaju iz Beogradske otvorene škole (BOŠ).

Plan kao izvore podataka uzima samo dva izveštaja Elektroprivrede Srbije, ne uzevši u obzir izveštaje nadležnih organa za praćenje kvaliteta vazduha na datom području. Takođe, i informacije iz EPS izveštaja su korišćene selektivno. U komentarima BOŠ-a postavlja se i pitanje zašto nisu korišćena zvanična merenja grada Beograda dostupna za svaki mesec 2018. i 2019. godine.

“Rezultati ovih merenja pokazuju da je na mernim stanicama u Velikim Crljenima i Lazarevcu tokom zimskih meseci registrovano da su koncentracije zagađujućih materija prelazile granične vrednosti, kao i da su PM10 u Lazarevcu počele značajno da se povećavaju. Tokom letnjih meseci su prosečne mesečne vrednosti PM10 dostizale visine do 120 µg/m³,” navodi se u primedbama.

Istaknuto je i da nedostaju dostupni podaci o kvalitetu vazduha koje objavljuju Agencija za zaštitu životne sredine, Gradski zavod za javno zdravlje Beograd i Zavod za javno zdravlje Valjevo, a koji daju jasniju predstavu stanja kvaliteta vazduha na posmatranom planskom području. Slične primedbe date su i na procenu stanja biodiverziteta na području predviđenom za izgradnju. Naime, ne postoje podaci o terenskim istraživanjima, monitoringu i primenjenim metodologijama na osnovu kojih je moguće izvršiti procenu uticaja izgradnje termoelektrane na celokupni biodiverzitet. Ujedno, izveštaj se oslanja na uredbe koje su prestale da važe pre 10 godina.

“Tvrđnja da su negativni efekti na kvalitet životne sredine i stanovništvo na planskom području neizbežna cena razvoja nije potkrepljena argumentima i analizama, te se stiče utisak da izrađivač Izveštaja ovom tvrdnjom nastoji da opravda sadržaj PPPN Kolubara B, uprkos tome što prepoznaje da će PPPN imati značajne negativne uticaje na životnu sredinu i zdravlje stanovništva,” zaključuje se u komentarima.

Bure bez dna

Iako plan na nekoliko mesta ističe izgradnju termoelektrane Kolubara B kao ulog u energetske budućnosti Srbije i njen održivi razdvoj, objektivne okolnosti ukazuju na sasvim drugačiju realnost. Iz Regulatornog instituta za obnovljivu energiju i životnu sredinu (RERI) upozoravaju da samo održavanje industrije uglja ima ogromnu cenu - koju će plaćati građani Srbije. Prema analizama Energetske zajednice o subvencijama za proizvodnju električne energije iz uglja, između 2015. i 2017. godine Srbija je subvencionisala ovu granu industrije sa prosečno 99,78 miliona evra godišnje kroz budžetske transfere, grantove, međunarodne kredite, otpise dugova i ostalo. Povrh toga, operativni troškovi Kolubare B podrazmevali bi i troškove emisije ugljen-dioksida i sumpor-dioksida, koje mogu biti sprečene isključivo primenom naprednih (i skupih) tehnologija skladištenja tog jedinjenja.

“Za rad ovog objekta potrebno je ugraditi izuzetno skupe i osetljive sisteme za odsumporavanje koji koštaju minimum 300 miliona evra, plus godišnje održavanje koje može da dostigne cenu od nekoliko desetina miliona evra. Važno je napomenuti da se postrojenje odsumporavanje mora graditi ponovo nakon 10 do 15 godina, tako da će za vreme životnog veka centrale od 40 do 50 godina biti potrebno obnoviti tehnologiju barem triput,” objašnjava Kalmar.

Bez adekvatnih filtera - alternativa su penali. Elektrane na uglj u Srbiji godišnje emituju oko 24 miliona tona ugljen dioksida. Porezi na sadašnje emisije uz trenutnu cenu u Evropskoj uniji (24 evra po toni) koštali bi oko 600 miliona evra godišnje. Uprkos svemu tome, u izveštaju se navodi da Srbija, koja se u proizvodnji energije mahom oslanja na fosilna goriva, nije u mogućnosti da se orijentiše na druge izvore energije u kratkim rokovima koje predviđa pridruživanje EU. U BOŠ-u i RERI-ju tvrde suprotno.

“U vreme kada se globalno tržište energije ubrzano okreće ka obnovljivim izvorima energije, koji su trenutno konkurentniji od fosilnih goriva, a naročito uglja, u vreme kada većina međunarodnih finansijskih institucija obustavlja finansiranje postrojenja na uglj, neverovatno je da izrađivač Plana tvrdi da će razvoj termoenergetskog postrojenja na uglj doprineti “modernizaciji proizvodnih i uslužnih kapaciteta i diversifikaciji ekonomskih aktivnosti” i unaprediti podršku svim inovacijama! Šta je tačno inovativno u tehnologiji staroj preko 70 godina?” navodi BOŠ u komentarima.

Iz RERI-ja poručuju da postoje javno dostupni podaci o potencijalima vetra i solarne energije - ali ih izrađivač plana ne koristi.

“Potencijal malih proizvođača (prosumers) uopšte se ne razmatra iako je ovaj način razvoja tržišta električne energije postao uobičajena praksa u EU. Albanija kroz šemu net meteringa

planira da instalira novih 200 MW kapaciteta za proizvodnju električne energije,” navodi se u sugestijama RERI-ja.

U CEKOR-u imaju dodatne predloge - prelazak sa klimatski intenzivnih tehnologija gasa i uglja kroz izgradnju nekoliko regulatornih velikih hidro centrala, koje bi služile kao rešenje za integraciju inače promenjivih izvora sunca i vetra. Tu se pre svega misli na projekat ĐERDAP 3 koji ima ogroman potencijal.

“Osim toga, Srbija ima ogroman potencijal vetra od minimum 2 GW instalirane snage. To je praktično 70% ukupno instalisanog uglja. Osim toga, solarna energija je izuzetan potencijal jer Srbija ima jednu od najboljih osunčanosti u Evropi. Srbija praktično nije ni počela proces izolovanja kuća i stambenih objekata gde se krije najveći potencijal uštede u Srbiji, čime bi se izvesno postigla ušteda na nivou barem 3 bloka ove snage,” ističe Kalmar.

Netransparentan proces odlučivanja

Da li je javnost bila obaveštena o odluci da se ponovo pokrene projekat izgradnje termoelektrane Kolubara B? Ovo je jedno od glavnih pitanja koje se provlači kroz sve primedbe i sugestije na prostorni plan Kolubare B. Istovremeno, na desetine primedbi tiče se upitnih izvora informacija iz kojih su izvučeni zaključci kojima se opravdava pokretanje ovako velikog i zahtevnog infrastrukturnog projekta.

Sredinom 2019. godine, Srbija je počela s pripremama za izradu novog Prostornog plana Republike Srbije, a ujedno je doneta odluka da se izradi strateška procena njegovog uticaja na životnu sredinu za period od 2021. do 2035. godine. Samim tim, izrada plana za Kolubaru B stvara preduslove za realizaciju projekta koji neće biti u skladu s rešenjima iz tog novog prostornog plana i smernicama koje se tiču životne sredine.

“Izvesno je da projekat izgradnje termoelektrane Kolubara B, ukoliko ne bude u potpunosti odbačen, neće biti realizovan pre 2021. te je nejasno zašto nadležno ministarstvo započinje izradu ovako važnog prostornog plana, iako je svesno da on neće biti u skladu sa novim Zakonom o Prostornom planu Republike Srbije,” navodi se u primedbama BOŠ-a.

“Potrebno je izraditi novi Prostorni plan republike Srbije, u kome će se proračunati upisani karbonski i ekološki otisak svih postrojenja EPS-a i koji će biti usaglašen sa svim najizazovnijim ekološkim i klimatskim regulativama i planovima EU,” navodi se u komentarima CEKOR-a. “Cilj Srbije je priključenje EU i u tom smislu beskompromisno je neophodno da se Srbija usaglasi sa njenim ciljevima.”

Upitna budućnost u Evropskoj uniji

Evropska unija odlučno grabi u novu energetska budućnost - i ta politika ima dalekosežne

posledice po energetske sektor u Srbiji, bez obzira na članstvo. Prema dostupnim podacima Republičkog zavoda za statistiku, Srbija najveći deo svog izvoza električne energije plasira na tržište Evropske unije. S obzirom na to da tržište EU teži nultoj emisiji ugljen-dioksida, to neće još dugo biti moguće.

“Imajući u vidu nove energetske i klimatske politike EU, kao i Evropski zeleni dogovor - novu strategiju razvoja donetu krajem 2019. godine jasno je da Srbija neće moći da nastavi da izvozi svoje proizvode (uključujući i električnu energiju) na tržište EU pod istim uslovima,” upozorava RERI.

Finansiranje energetske sektora kroz kreditiranje će takođe biti onemogućeno. Uz novi standard o emisijama od 250 grama CO₂ po kilovatu-satu (kWh), koji će zameniti važeći standard od 550 g CO₂/kWh, Evropska investiciona banka stremi ka okončanju finansiranja proizvodnje električne energije iz uglja. Banka će se fokusirati na finansiranje projekata koji doprinose dekarbonizaciji, inovativno skladištenje energije, kao i ojačavanju elektroenergetske mreže neophodne za promenljive izvore energije poput vetra i sunca. Organizacije koje su podnele primedbe na izveštaj jednoglasne su u zaključku da se prostorni plan, pogotovo izveštaj o uticaju projekta na životnu sredinu, oslanja na mnoštvo paušalnih ocena, zastarelih dokumenata, selektivno prezentovanih informacija i zakona koji više nisu na snazi.

“Izrađivač Izveštaja, zapravo, svoj posao prepušta drugim akterima, u kasnijim fazama izrade tehničke dokumentacije, zanemarujući pri tome da je njegov zadatak da na značajne uticaje na životnu sredinu ukaže u fazi kada je moguće uticati na odluku o usvajanju planskog akta. Imajući to u vidu ovaj Izveštaj je neophodno odbaciti u postupku davanja saglasnosti jer nije izrađen u skladu sa Zakonom,” zaključak je organizacija civilnog društva.

Izvor: ekosistem.mis.org.rs